

СТОРІНКА РЕЦЕНЗЕНТА

НОВЕ ДжЕРЕЛОЗНАВЧЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

[Рец.]: Шологон Л. І. Джерела з історії національно-культурного руху українців Галичини (1848-1914 рр.). Монографія / Лілія Іванівна Шологон. – Івано-Франківськ : Симфонія-форте, 2015. – 460 с.

Василь Марчук

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Україна, 76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57
email vmarchuk@ukr.net

Сьогодні предметом уваги науковців усе частіше стають теми, які ще донедавна з різних причин не могли бути об'єктами всебічного вивчення та висвітлення. До таких, зокрема належить питання вивчення та систематизація комплексу джерел з історії національно-культурного руху українців Галичини другої половини XIX – початку XX століть. Певною мірою виправити цю негативну тенденцію покликане монографічне дослідження Лілії Іванівни Шологон «Джерела з історії національно-культурного руху українців Галичини (1848-1914 рр.)», котра зосередила увагу на аналізові як уже актуалізованих писемних джерел, так і тих, що лише чекають свого оприлюднення.

Цілком логічною є структура монографії, що дозволила авторці сконцентрувати увагу на висвітленні ключових аспектів проблеми. Вважаємо, запропонована схема розгляду цієї проблематики може стати своєрідним прикладом для застосування щодо розгляду подібного типу процесів у інших етнорегіонах України.

У вступі авторка чітко визначила актуальність теми, об'єкт і мету, хронологічні межі дослідження, основні завдання розвідки, перерахувала необхідні задля цього методи. У першому розділі – «Науково-теоретичні проблеми джерелознавства історії національно-культурного руху» – проведено аналіз використаних джерел і розглянуто творчий доробок попередників, окреслено рівень розробленості проблеми.

Важливою складовою першого розділу монографічної праці є параграф 1.4 «Методика дослідження джерел українського національно-культурного руху». Використовуючи зага-

льноприйняті у національній історіографії методи та прийоми дослідження, Л.І.Шологон намагається застосувати і нетипові, маловживані методи перехресного та контент-аналізу тощо. Особливу увагу авторка звернула на просопографію «як метод для створення колективної біографії певної групи людей», в якій особа «розглядається в індивідуальному та суспільному вимірах».

Другий розділ монографії «Неопубліковані джерела» присвячений аналізу неактуалізованих матеріалів з проблеми дослідження. Зокрема, авторка розглянула фонди та колекції документів у мережі архівів України: центральних та обласних, ті документи, які відклалися у бібліотечних фондах, відділах рукописів центральних бібліотек. Авторка аналізує та використовує матеріали також і інших наукових інституцій, як-от Відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т.Г.Шевченка НАН України. На нашу думку, це один з тих елементів новизни роботи, який варто підкреслити. Адже в історичних працях, як правило, рідко використовуються джерела епістолярного жанру, та ще й літературного характеру. Намагання авторки ввести їх до наукового обігу як історичні джерела, їх систематизація заслуговують винятково на схвалення та підтримку. Водночас слід зауважити, що дослідження значно виграло б, якби авторка спробувала актуалізувати джерела з приватних збірок чи архівів, які останнім часом стають все більш поширеними та доступними.

У третьому розділі «Законодавчі документи» Л.І.Шологон розглядає законодавчі акти Габсбурзької монархії, що дають підстави авторці виокремити ті обставини й умови, в яких розвивався національно-культурний рух укра-

їнців у краї, об'єктивно змалювати той суспільно-політичний фон, на якому він відбувався. Разом з тим, через нормативно-правові акти можна прослідкувати і динаміку у становищі представників інтелігенції краю, педагогів, вчителів, що, безумовно, впливало на самі національно-культурні процеси.

Складовою частиною цього розділу є аналіз програм політичних партій та установчих документів громадських організацій. Авторка вміло описує політичні процеси у краї через призму формування національних політичних об'єднань, видозміни в їх структурі. Однак, вважаємо, робота значно виграла б, якби Л. Шологон приділила більше уваги самому процесу джерелознавчого дослідження документів такого характеру: процесу їх кристалізації, вироблення, особливостей оприлюднення, встановлення авторства так званих «колективних» документів, відображення у них саме тих чи інших положень, умов чи причин, які до цього спонукали тощо.

Четвертий розділ праці «Статистичні джерела» присвячений інформаційному потенціалу матеріалів статистичного характеру. Серед них авторка виокремлює та характеризує з джерелознавчих підходів матеріали державних переписів населення. Заслугує на увагу використання авторкою методів статистичного аналізу історичних джерел прийомів історичної та соціальної географії.

Відзначаючи важливу роль статистичних джерел, авторка цілком справедливо вказує на той факт, що беззастережно довіряти такому видові джерел неправомірно, адже «в Австрії результати перепису в гмінах обов'язково апробувалися на рівні повітових старост, тобто корегувалися у бажаному напрямі».

П'ятий розділ монографії «Матеріали особового походження» і шостий «Твори провідних діячів національно-культурного руху українців Галичини другої половини XIX – початку XX ст.» присвячені джерелам особового походження, серед яких автор виокремлює автобіографічні матеріали, спомини та мемуари, епістолярні джерела, публіцистичні твори та наукові праці діячів та учасників національно-культурних процесів у краї зазначеного хронологічного відтинку. Авторка справедливо підкреслює потребу вивчення та використання автобіографій у дослідженнях історичного характеру хоча б з тієї точки зору, що автор такої праці в автобіографії може і, як правило, розкриває мотиви написання тієї чи іншої розвідки, вказує на спонукальні мотиви тощо (як

це має місце з прижиттєвою автобіографією М. Грушевського). У полі зору авторки опинилися та піддані джерелознавчому аналізу і п'ять автобіографій І.Я. Франка. Вони, «хоч і були написані в різний час і з різною метою, є неоднаковими за викладом матеріалу, проте дозволяють зробити висновок про різнопланову працю письменника, яка була складовою національно-культурного руху українців краю впродовж 70-х рр. XIX – початку XX ст.».

Сьомий, останній розділ праці – «Періодичні видання» присвячений висвітленню українського національно-культурного руху у 1848-1914 рр. у Галичині на сторінках періодичних видань краю, які авторка розділила на наукові, ті що виходили від українських громадських об'єднань та мали статус громадсько-політичних часописів. Їй вдалося не лише систематизувати перелік періодичних видань українських громадських товариств Галичини, а й з'ясувати мету їх видання, проаналізувати зміст окремих знакових публікацій; на основі математичного аналізу встановити точну кількість періодичних видань окремих громадських інституцій. Проте, монографічна праця значно виграла б, на нашу думку, якщо б Л.І. Шологон здійснила аналіз подібного штибу про національно-культурні процеси українського характеру в краї і по відношенню до періодичних видань неукраїнського походження (польських, австрійських, єврейських).

Роботу завершують висновки, які цілком відповідають її завданням, є аргументованими, логічними та кваліфіковано відображають узагальнені результати проведеної роботи. Вони набувають значно більшої наукової вартості, ще й тому, що авторка висловила низку конкретних рекомендацій стосовно подальшої розробки досліджуваної нею проблеми.

Вважаємо, що проведене дослідження дозволило не тільки істотно збагатити та систематизувати джерельну базу з історії національно-культурного життя українців у Галичині другої половини XIX – початку XX ст., але й розкрити більш широкі можливості інформаційного потенціалу виявлених документів і матеріалів для створення нових наукових праць з метою поглибленого осмислення процесів, пов'язаних з національно-визвольним рухом, його всеукраїнським виміром.

Усе це, таким чином, свідчить, що монографія Лілії Шологон стане у нагоді студентам і викладачам, науковцям і широкому читацькому колу, загалом – усім тим, кому цікава історія Галичини.